

Opcat-inspektion av Kriminalvården, häktet Trelleborg, den 5 april 2019

lakttagelser vid inspektionen i korthet: Häktet Trelleborg har 33 platser. Vid inspektionen vistades 37 intagna i häktet, vilket innebär en beläggningsgrad om 112 procent.

Den ansträngda beläggningssituationen i landet medför att det inte alltid är möjligt att flytta häktade vars restriktioner har hävts till gemensamhetshäkten och ungdomar till häkten med särskilda ungdomsavdelningar.

Vid överbeläggning placerar häktet de intagna – förutom i normalceller – även i häktets besöksrum och transportcell. Det är möjligt att tillföra besöksrummen och transportcellen utrustning för att de ska uppfylla vissa av Kriminalvårdens krav för hur en normalcell ska vara utrustad. I häktets transportcell – som är något större än övriga celler – finns möjlighet till dubbelbeläggning. Vid inspektionen var intagna placerade i besöksrummen och det förekom dubbelbeläggning. Placeringen av intagna i besöksrum innebär en negativ inverkan på de intagnas möjlighet att ta emot besök.

Redan vid normalbeläggning har häktet svårt att nå de nationella målen för isoleringsbrytande åtgärder. Överbeläggning i häktet gör det ännu svårare att nå dessa mål.

Inspektionens genomförande

På uppdrag av chefsJO Elisabeth Rynning genomförde enhetschefen Gunilla Bergerén tillsammans med föredraganden Nathalie Stenmark (protokollförare) den 5 april 2019 en oanmäld inspektion av Kriminalvården, häktet Trelleborg.

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Under vintern 2018/19 har det vid flera tillfällen rapporterats i media om att Kriminalvården har brist på bl.a. häktesplatser. Platsbristen har lett till att intagna placerats tillsammans i häktesceller (s.k. dubbelbeläggning) och att in-

tagna placeras i utrymmen som inte är avsedda för detta ändamål (t.ex. besöks- och sjukrum). Överbeläggning i häkten har också medfört att häktade blivit kvar i Polismyndighetens arrester. Liknande uppgifter har kommit fram vid Opcat-inspektioner under våren 2019.

Den 14 mars 2019 beslutade chefsJO Elisabeth Rynning att i ett initiativärende utreda beläggningssituationen inom Kriminalvården. Initiativets fokus är vilka konsekvenser överbeläggningen får för de frihetsberövade (se JO:s dnr O 19-2019).

Syftet med inspektionen av häktet Trelleborg var att hämta in uppgifter som rör beläggningssituationen inom Kriminalvården. Inspektionen inleddes med att JO:s medarbetare samtalande med företrädare för häktet Trelleborg om beläggningen i häktet. Därefter förevisades bl.a. häktets transportcell, isoleringsceller och besöksrum. JO:s medarbetare talade med fyra intagna och personal. Vissa miljöer mättes och fotograferades.

lakttagelser vid inspektionen

Beläggningsgrad

Häktet Trelleborg utgör tillsammans med häktet Malmö ett verksamhetsområde. Häktet Trelleborg har 33 platser. Vid inspektionen vistades 37 intagna i häktet, vilket innebär att beläggningsgraden var 112 procent. Samtliga intagna var häktade. Av dessa var 33 belagda med restriktioner. Därutöver var ytterligare en person inskriven i häktet men placerad på en rättspsykiatrisk klinik.

Vid inspektionen begärde JO:s medarbetare in uppgifter från häktet om beläggningsgraden den 1, 8, 15, 22 och 29 mars 2019 samt den eller de dagar under 2019 när beläggningsgraden var som högst. Av uppgifterna framgår att det förekom överbeläggning även den 1, 15 och 18 mars 2019, då beläggningsgraden var 103, 112 respektive 109 procent. Ytterligare information om beläggningssituationen i häktet finns i en bilaga till detta protokoll.

Allmänt om överbeläggning i häktet

Häktet har 33 ordinarie platser. Tre celler har egen toalett. Det kom fram att häktet haft en ansträngd beläggningssituation en längre tid. Företrädare för häktet beskrev det som att ”nu går det inte mer och egentligen går inte detta”. Den 15 mars och den 5 april 2019 hade häktet 37 intagna på 33 platser (dvs. en beläggningsgrad om 112 procent). Enligt företrädare för häktet har beläggningen varit på samma nivå sedan november/december 2018.

Häktet tar emot främst intagna som är belagda med restriktioner. När restriktionerna hävs ska den häktade som utgångspunkt placeras i ett s.k. gemensamhetshäkte. När det gäller intagna under 21 år är utgångspunkten att dessa ska placeras i häkten med särskilda ungdomsavdelningar. Enligt företrädare för häktet medför den ansträngda beläggningssituationen i hela landet att det inte alltid är möjligt att flytta häktade till gemensamhetshäkten och ungdomar till häkten med särskilda ungdomsavdelningar. Ungdomarna är ofta särskilt resurs-

krävande. Det förekommer t.ex. att dessa skriker och bankar i väggarna på natten, vilket stör övriga intagna och innebär särskilda ansträngningar för personalen. En vecka före inspektionen vistades åtta intagna ungdomar i häktet. Detta innebar stora påfrestningar för såväl personal som intagna.

Häktet är alltid bemannat utifrån full beläggning. Under dagtid består minimibemanningen av sex kriminalvårdare och två vakthavande befäl. Häktet genomför egna transporter till framför allt sjukvård och rättegångar. En transport genomförs som regel av två personal. Extra personal anlitas om det under en dag ska utföras fler än en transport. Enligt företrädare för häktet medför transporterna ett konstant behov av minst två extra personal.

Häktet har två besöksrum som tagits i anspråk för placering av intagna. Besöksrummen har egna toaletter. JO:s medarbetare uppmätte besöksrummen till drygt 7 m². Eftersom besöksrummen finns i en separat korridor har nattpersonalen av säkerhetsskäl utökats med en personal. En intagen med ett särskilt omfattande vårdbehov var placerad i en ordinarie cell. För att häktet ska kunna tillgodose omvårdnadsbehovet har en extra personal anlitats vissa dagar i veckan. Häktet anlitar alltid personal med grundutbildning eller den utbildning som ges till t.ex. sommarvikarier.

Enligt företrädare för häktet undersöker Kriminalvården om häktade kan placeras i arrester inom regionen.

Företrädare för häktet uttryckte önskemål om mer information från Kriminalvården centralt när det gäller vilka åtgärder myndigheten vidtar med anledning av beläggningssituationen och hur häktet ska agera vid överbeläggning.

Dubbelbeläggning i häktet

Dubbelbeläggning sker enbart i häktets transportcell. JO:s medarbetare uppmätte cellen till drygt 12 m². I cellen finns ett handfat i emalj. Cellen har utrustats med en säng, en tjockare madrass direkt på golvet, ett bord, stolar, en mindre bokhylla och en tv. Vid inspektionen var rummet dubbelbelagt. De intagna som var placerade i cellen talade samma språk. De talade dock varken svenska eller engelska. En av de intagna gav uttryck för att madrassen på golvet var obehaglig.

Transportcellen har enligt uppgift använts för dubbelbeläggning under lång tid. Under det senaste halvåret har cellen dubbelbelagts under uppskattningsvis två månader.

Häktet saknar skriftliga rutiner för dubbelbeläggning. Det har dock bestämts att tre personal ska närvara om celldörren öppnas nattetid. När det gäller urvalet av intagna för dubbelbeläggning tillfrågas intagna om de kan tänka sig att dela cell. Intagna blir inte föremål för dubbelbeläggning mot sin vilja. De som kan bli aktuella för att dela cell ska ha haft samsittning. Det kan aldrig bli fråga om att placera intagna av olika kön i samma cell. En ungdom kan placeras med en

vuxen, men det har hittills inte inträffat. Dubbelbeläggning medför normalt inte tätare tillsyn.

Om en intagen som är föremål för dubbelbeläggning inte längre vill dela cell – och en normalcell inte finns tillgänglig – kan häktet tillmötesgå den intagnes vilja genom att tillfälligt placera denne i häktets observationscell medan häktes-samordnaren ordnar ny placering. Häktet har dock endast en observationscell och inte någon s.k. väntcell. Det kan därför uppstå problem vid oförutsedda situationer som medför att intagna måste förflyttas.

Placering av intagna i andra utrymmen än normalcell

Vid överbeläggning tas häktets två besöksrum i anspråk för placering av intagna. JO:s medarbetare uppmätte besöksrummen till ca 8 m². Rummen har utrustats med säng, ett större bord, stol, klockradio och en tv med en normallång sladd. Det är möjligt att reglera ljusinflödet inifrån rummen. Till skillnad från majoriteten av normalcellerna och transportcellen har besöksrummen egna toaletter. Vid tidpunkten för inspektionen var intagna placerade i besöksrummen.

Enligt företrädare för häktet finns det inte någon tidsgräns för hur länge en intagen kan vara placerad i transportcellen eller i ett besöksrum. Utgångspunkten är dock att den intagne ska placeras i en normalcell så snart en sådan blir tillgänglig.

Vistelse i gemensamhet och isoleringsbrytande åtgärder

När restriktionerna beträffande en häktad hävs ska denne som utgångspunkt placeras i ett gemensamhetshäkte. Vid tidpunkten för inspektionen vistades fyra häktade utan restriktioner i häktet. Enligt företrädare för häktet är intagna utan restriktioner normalt placerade i häktet i de fall ett gemensamhetshäkte inte kan ta emot den häktade. Dessa kan därför sällan bli föremål för samsittning. Det fattas inte något beslut när en intagen vars restriktioner hävts blir kvar i häktet.

Enligt företrädare för häktet finns det väl fungerande rutiner för kontakter med åklagare angående samsittning. Det kan vara svårt att hitta lämpliga kandidater för samsittning när det gäller intagna kvinnor. Personalen försöker aktivera intagna i mån av tid genom t.ex. pingis, sällskapsspel och samtal. Häktet når dock inte upp till de nationella målen för isoleringsbrytande åtgärder vid normal beläggning. Den ansträngda beläggningssituationen medför än mindre tid för isoleringsbrytande arbete.

Intagnas rätt till daglig utomhusvistelse

Häktet har tillgång till sju rastgårdar på häktets tak. Enligt företrädare för häktet erbjuds alla intagna dagligen en timmes utomhusvistelse oberoende av beläggningsgrad.

Intagnas möjlighet till sysselsättning och förströelse

Häktet har ett gym som kan användas av totalt 10–12 intagna per dag. Därutöver kan ca 15 intagna sysselsättas i häktets produktion som utgörs av pake-tering. En stor del av produktionen utgörs av arbete i cell. Vidare besöks häktet regelbundet av representanter från olika trossamfund och det finns tillgång till ett bibliotek.

Intagnas möjlighet att ta emot besök m.m.

Placeringen av intagna i besöksrummen innebär att intagna inte kan ta emot oönskade besök och att det enbart finns två samtalsrum där intagna kan träffa t.ex. offentliga försvarare.

Tillgången till hälso- och sjukvård

Häktet har en sjuksköterska som arbetar 75 procent och tillgång till en läkare fyra timmar per vecka. Fler intagna i häktet innebär som regel fler sjukvårdsbesök och en större belastning på sjukvårdspersonalen. Det framfördes önskemål om större tillgång till sjuksköterska samt tillgång till psykiater och psykolog.

Transporter av intagna

Häktet utför alla transporter där intagna ska transporteras tillbaka till häktet. Nationella transportenheten (NTE) ska transportera intagna som flyttas till annat häkte eller anstalt samt utföra s.k. fjärrtransporter (vilket innefattar transporter till Malmö). Om NTE inte kan utföra vissa transporter inom rimlig tid utför häktet dessa om det finns ett behov av snabb transport. Enligt företrädare för häktet medför överbeläggningen fler transporter för häktet. En förutsättning för att häktet ska kunna utföra dessa är att personalen arbetar övertid.

Övrigt

Vid tidpunkten för inspektionen vistades en 87-årig häktad med ett omfattande vårdbehov i häktet. Det kom fram att den intagne har behov av rollator och att hans cell anpassats i vissa avseenden, bl.a. med en madrass utformad för att undvika trycksår, en duschstol och toalettförhöjning. Den intagne har även försetts med ett kroppsuret trygghetslarm. Det kom vid inspektionen fram att häktespersonalen hjälper den intagne med allmän daglig livsföring, såsom toalettbesök och blöjbyte. JO har efter inspektionen tagit del av vissa handlingar rörande den intagne och det har kommit fram att häktet anlitar extra personal tre dagar i veckan för bl.a. hygienomsorg. Vidare framgår att personalen vid ett antal tillfällen har uppfattat att den intagne inte varit kontaktbar. Vid inspektionen uppgav företrädare för häktet att den intagne inte påverkats negativt av den ansträngda beläggningssituationen, bl.a. eftersom personalen har utökats för att säkerställa att omvårdnadsbehovet tillgodoses. Det kom också fram att omvårdnadsavdelningen vid häktet Kronoberg stängde i januari 2019.

Vidare kom det fram att en intagen den 23 november 2018 begick självmord i en av häktescellerna. Händelsen utreddes av Sektionen för särskilda utredning-

ar. Av sektionens beslut den 28 februari 2019 framgår att den intagne hängde sig genom att fästa en hängsnara runt armaturen ovanför handfatet. Han hade tillverkat snaran genom att binda ihop en tröja och en sladd från ett Nintendo-spel. När det gäller den intagnes innehav av den aktuella spelkonsollen anges att snören (inklusive skosnören) och sladdar kräver kortare förberedelsestid än lakan – som ofta används vid självmord – och därmed är marginalen för att förhindra självmord mindre. Detta har häktet insett och efter självmordet har häktet införskaffat sladdlösa spel.

Vid protokollet

Nathalie Stenmark

Justerat 2019-06-04

Gunilla Bergerén

Uttalanden av chefsJO Elisabeth Rynning med anledning av inspektionen

När det gäller vad som kommit fram om det ovan nämnda fallet med en intagen i häktet som tog sitt liv, vill jag särskilt anföra följande.

Häktade personer befinner sig i en utsatt situation och verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas, 1 kap. 5 § häkteslagen (2010:611). Kriminalvården arbetar med förebyggande åtgärder för att bl.a. upptäcka risk för självmord och andra självskadande handlingar. En viktig del i detta arbete är att häktescellerna är utformade på ett sätt som i största möjliga utsträckning hindrar bl.a. självmord. Vidare är det viktigt att noga överväga riskerna beträffande de föremål som placeras i cellerna.

Jag noterar att häktet numera endast lånar ut sladdlösa spelkonsoller. Det är dock viktigt att Kriminalvården säkerställer att de erfarenheter som gjorts i detta fall också används inom hela myndigheten i arbetet med att förebygga självmord och andra självskadande handlingar.

Vidare framgår av protokollet att de tv-apparater som ställts in i besöksrummen har normallånga sladdar, i stället för de kortade sladdar som tv-apparaterna har i normalceller. Det är givetvis viktigt att de intagna har tillgång till tv. Med anledning av vad som kommit fram vill jag dock påminna häktet om att det alltid bör övervägas vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att minska risken för självmord när lös utrustning placeras i en cell.

Inom ramen för initiativärendet om beläggningssituationen i Kriminalvården kommer jag att återkomma till de iakttagelser som i övrigt gjorts vid inspektionen.

2019-06-07

Elisabeth Rynning